

กรมควบคุมโรค
กระทรวงสาธารณสุข

กรมปศุสัตว์
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

แผนยุทธศาสตร์ การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า

ให้หมดไปภายใน พ.ศ.2563 (ค.ศ.2020)

คณะที่ปรึกษา

นายแพทย์หม่อมหลวงสมชาย	จักรพันธ์	อธิบดีกรมควบคุมโรค
นายสัตวแพทย์ยุคล	ลิ้มแหลมทอง	อธิบดีกรมปศุสัตว์
นายแพทย์สมชัย	นิจพานิช	รองอธิบดีกรมควบคุมโรค
นายสัตวแพทย์พลายวงศ์	สภาระเสริณี	ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมควบคุมโรค
นายแพทย์โอภาส	การย์กวิณพงศ์	ผู้อำนวยการสำนักโรคติดต่อทั่วไป
นายสัตวแพทย์นรินทร์	เอื้องตระกูลสุข	ผู้อำนวยการสำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์
นายสัตวแพทย์ประวิทย์	ชุมเกษียร	ที่ปรึกษาสำนักระบาดวิทยา

เรียบเรียงโดย

นางรัชนิ	ธีระวิทย์เลิศ	สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค
สัตวแพทย์หญิงอภิรมย์	พวงหัตถ์	สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค

บรรณาธิการ

สัตวแพทย์หญิงอภิรมย์	พวงหัตถ์	สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค
สัตวแพทย์หญิงวิรงรอง	หุ่ณสุวรรณ	สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์
สัตวแพทย์หญิงปราณี	พาณิชพงษ์	สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์
นายสัตวแพทย์ธีรศักดิ์	ชักนำ	สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค

คณะผู้จัดทำ

นางรัชนิ	ธีระวิทย์เลิศ	สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค
สัตวแพทย์หญิงณัฐภรณ์	ขันติโสภณ	สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์

พิมพ์

นางสาวบุญเรือน	มีสกุล	สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค
นางกชพรรณพร	คมกริช	สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค

ISBN : 978-974-297-860-0

จัดทำโดย : กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กันยายน 2552

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

ออกแบบโดย : สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์

จำนวน : 2,000 เล่ม

แผนยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในคนและสัตว์ใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020)

คำนำ

แผนยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยภายใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) จัดทำขึ้นโดยความร่วมมือของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำใช้เป็นแผนแม่บทในการป้องกันควบคุมและกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทย จากผลการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าที่ผ่านมาเกือบครึ่งศตวรรษ ทำให้จำนวนผู้เสียชีวิตลดลงมาก ประกอบกับปี พ.ศ. 2542 นโยบายของรัฐบาลที่มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ทำหน้าที่บริหารจัดการในทุกๆ ด้าน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งด้านสุขอนามัย ซึ่งครอบคลุมถึงการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากชุมชน การดำเนินการที่ผ่านมาพบว่าประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง มีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าลดลงจาก 73 ราย ในปี 2535 เหลือเพียง 15 ราย ในปี 2550 และต่ำกว่า 10 ราย ในปี 2551 กรมควบคุมโรค กรมปศุสัตว์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเห็นสมควรร่วมกันเร่งรัดให้ประเทศไทยปลอดจากโรคพิษสุนัขบ้าซึ่งสอดคล้องกับข้อตกลงร่วมกันขององค์การอนามัยโลก (WHO) องค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) ที่กำหนดเป้าหมายให้ทุกประเทศกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปภายใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020)

ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกขององค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) ได้ให้ความสำคัญในการดำเนินการในเรื่องนี้ ซึ่งจะได้จัดให้มีการลงนามร่วมกัน (MOU) ระหว่างกรมควบคุมโรค กรมปศุสัตว์และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกันกับหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อยับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยภายใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) ต่อไป ให้บรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ และความร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งนี้จะเป็นประโยชน์ในการป้องกันควบคุมกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทยต่อไป

(นายแพทย์หม่อมหลวงสมชาย จักรพันธุ์)
อธิบดีกรมควบคุมโรค

(นายสัตวแพทย์ยุคล ลิ้มแหลมทอง)
อธิบดีกรมปศุสัตว์

สารบัญ

คำนำ	III
วิสัยทัศน์ (Vision)	1
พันธกิจ (Mission)	1
เป้าประสงค์ (Goals)	1
สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	2

ยุทธศาสตร์กำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปภายใน พ.ศ.2563 (ค.ศ.2020)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การบริหารจัดการและบูรณาการการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	4
– บูรณาการการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	
– จัดตั้งเครือข่ายและบูรณาการการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	
– ส่งเสริมการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาบังคับใช้	
– สนับสนุนการศึกษาวิจัย	
– เร่งรัด ควบคุม กำกับ ติดตามประเมินผล	
ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างเสริมบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในระดับท้องถิ่น	6
– บริหารจัดการการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	
– พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่	
– ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	
– ส่งเสริมการนำผลงานวิจัยมาใช้	
– พัฒนาระบบฐานข้อมูล	
ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในคนและในสัตว์	8
– การเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์	
– การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์	
– การเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้าในคน	

แผนยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า ให้หมดไปภายใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020)

วิสัยทัศน์ (Vision)

กำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020)

พันธกิจ (Mission)

1. ผลักดันให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่
2. ส่งเสริมให้มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัขทุกตัว
3. ควบคุมจำนวนสุนัขที่ไม่มีผู้รับผิดชอบให้น้อยลงหรือหมดไป
4. มีการเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์และคนอย่างต่อเนื่องในทุกพื้นที่
5. สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักให้กับประชาชนในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
6. ดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

เป้าประสงค์ (Goals)

ไม่มีคนและสัตว์เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าแบบยั่งยืน

สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

สถานการณ์โรคในคน

โรคพิษสุนัขบ้ายังคงเป็นสาเหตุการเสียชีวิตของมนุษยชาติทั่วโลก โดยในแต่ละปีมีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าไม่ต่ำกว่า 55,000 ราย ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในทวีปแอฟริกา อเมริกาใต้ และเอเชีย ที่เป็นประเทศด้อยพัฒนา สำหรับในประเทศไทยจากสถิติจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าย้อนหลัง ปี พ.ศ. 2544-2551 (สำนักกระบาดวิทยา, 2551) มีรายงานว่าพบผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 181 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ป่วยในภาคกลาง 91 ราย (20, 9, 10, 8,

8, 18, 14, 4 ราย) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 41 ราย (6, 11, 7, 5, 2, 2, 5, 3 ราย) ภาคใต้ 37 ราย (9, 5, 3, 5, 9, 4, 2, 0 ราย) และภาคเหนือ 12 ราย (2, 5, 1, 1, 1, 2, 0, 0 ราย) โดยภาพรวมภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนผู้เสียชีวิตลดลงอย่างเห็นได้ชัด ส่วนภาคกลางและภาคใต้ลดลงไม่มากนักยังคงเป็นปัญหาที่ภาครัฐจะต้องเร่งรัดป้องกันควบคุมโรคให้มากขึ้น

สถานการณ์โรคในสัตว์

จากผลการตรวจวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้าจากหัวสัตว์ที่ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการทั่วประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2538–2551 (สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์, 2551) พบว่า เปอร์เซ็นต์การตรวจพบโรคมีแนวโน้มลดลง เช่นเดียวกันจากร้อยละ 46.42 ในปี พ.ศ. 2538 เหลือร้อยละ 18.10 ในปี พ.ศ. 2551 แต่การที่พบจำนวนสัตว์เป็นโรคนี้น้อยลงนั้นไม่อาจสรุปได้ว่าการเกิดโรคลดลง เนื่องจากประชาชนให้ความร่วมมือในการส่งหัวสัตว์ตรวจน้อยลง สำหรับพื้นที่ที่มีการพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในภาคกลางและภาคใต้ โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นสัตว์มีเจ้าของและส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฉีดวัคซีน อัตราการได้รับวัคซีนในสุนัขและแมวอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ผู้เลี้ยงขาดความเอาใจใส่ในการเลี้ยงดูและจนก่อให้เกิดปัญหาสุนัขจรจัดตามมา

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาคนถูกสุนัขกัดในประเทศไทย นับว่าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง ผู้ที่ถูกสุนัขกัดในแต่ละปีมีจำนวนเท่าใดไม่สามารถตอบได้ เนื่องจากไม่ได้อยู่ในระบบที่ต้องรายงาน แต่จากข้อมูลผู้ถูกสุนัขกัดที่มารับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสถานบริการของกระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี หากรวมผู้ที่ไปรับบริการจากสถานบริการของมหาวิทยาลัยและเอกชนด้วยแล้วประมาณการว่าน่าจะถึงปีละ 5 แสนคน ซึ่งรัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงินสูงถึง 1,000 ล้านบาทต่อปี นับว่าเป็นภาระที่รัฐบาลต้องนำเงินภาษีอากรมาใช้จ่ายเพื่อการนี้เป็นจำนวนมาก หากมีผู้ถูกสุนัขกัดและผู้ที่ต้องได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าลดลง ค่าใช้จ่ายที่ลดลงจะได้นำไปทำประโยชน์อื่นๆ ได้มากมาย ผู้ที่มาขอรับบริการเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกสุนัขที่มีเจ้าของกัด มีบางรายถูกสุนัขหรือแมวที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัดแล้วไม่ได้รับการล้างบาดแผล และไม่ได้รับการฉีดวัคซีนอย่างถูกต้อง ทำให้ยังมีผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้อย่างต่อเนื่องตลอดมา จากรายงานการสอบสวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าพบว่าถูกสุนัขอายุ 1–3 เดือน กัดแล้วไม่ไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันเนื่องจากไม่คิดว่าลูกสุนัขจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้าได้ เช่นเดียวกับที่มีคนเข้าใจผิดคิดว่าโรคนี้เป็นเฉพาะสุนัขแก่เท่านั้น จึงไม่สนใจที่จะไปพบแพทย์เพื่อขอรับการฉีดวัคซีนเมื่อถูกสุนัขกัด

จากการสำรวจการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทยที่ผ่านมา พบว่าโรคนี้ยังเป็นปัญหาก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตคน สัตว์และเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน แผนยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากโรคพิษสุนัขบ้าเป็นได้ทั้งในคนและสัตว์ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดูแลการป้องกันควบคุมโรคในสัตว์ โดยอาศัยพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และพระราชบัญญัติป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 เป็นแม่บท ส่วนกระทรวงสาธารณสุขดูแลการป้องกันควบคุม

โรคในคน โดยอาศัยพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2523 เป็นแม่บท โดยทั้งสองหน่วยงานจะต้องประสานการปฏิบัติงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย สถานเสาวภา สภากาชาดไทย สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน

ประกอบกับในปี พ.ศ. 2552 องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การควบคุมโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) ได้ตกลงร่วมกันกำหนดเป้าหมายให้ประเทศที่มีอุบัติการณ์ของโรคจะต้องร่วมมือกันกำจัดโรคนี้ให้หมดไปภายใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่ยังคงพบโรคพิษสุนัขบ้าทั้งในคนและในสัตว์ กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงจำเป็นต้องเร่งรัดการป้องกันและควบคุม เพื่อให้โรคพิษสุนัขบ้าหมดไป ภายในปี พ.ศ. 2563 จึงได้ทำแผนยุทธศาสตร์ในการดำเนินการป้องกันควบคุมโรคขึ้นเพื่อจะได้นำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งในประเทศและนอกประเทศ

